

Sygn. akt III CZ 340/22

POSTANOWIENIE

Dnia 8 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa T. O.
przeciwko P. spółce akcyjnej w L.
o zapłatę,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 8 listopada 2022 r.,
zażalenia powoda
na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi
z dnia 13 kwietnia 2022 r., sygn. akt I AGa 321/20,

- 1. uchyla zaskarżone postanowienie;**
- 2. pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
zażaleniowego w orzeczeniu kończącym postępowanie
wywołane wniesieniem skargi kasacyjnej.**

UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 23 lipca 2021 r., powód T. O. domagał się zwolnienia od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym w całości.

Postanowieniem z dnia 9 marca 2022 r. Sąd Apelacyjny w Łodzi zwolnił powoda od opłaty od skargi kasacyjnej (wynoszącej prawie 50 000 zł) ponad kwotę 2000 zł, a w pozostałym zakresie wniosek o zwolnienie od tej opłaty oddalił.

Odpis postanowienia został doręczony pełnomocnikowi powoda w dniu 22 marca 2022 r. Wniosek powoda o sporządzenie uzasadnienia postanowienia z dnia 9 marca 2022 r. został odrzucony postanowieniem z dnia 30 marca 2022 r.

W dniu 7 kwietnia 2022 r. powód uiścił opłatę sądową od skargi kasacyjnej w kwocie 2000 zł.

Postanowieniem z dnia 13 kwietnia 2022 r. Sąd Apelacyjny odrzucił skargę kasacyjną powoda. W uzasadnieniu powołując się na przepis art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2022 r., poz. 1125; dalej: „u.k.s.c.”) wyjaśnił, że wskazany w tym przepisie termin tygodniowy do uiszczenia opłaty sądowej od skargi kasacyjnej upłynął w dniu 29 marca 2022 r., a zatem wpłata dokonana z tego tytułu w dniu 7 kwietnia 2022 r. okazała się bezskuteczna.

Odnosząc się do wniosku powoda o zwolnienie od kosztów sądowych, Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że ujawnione w sprawie fakty nie pozwalały na całkowite zwolnienie powoda z należnych w sprawie kosztów sądowych. Ze złożonego oświadczenia majątkowego wynika, iż powód pozostaje we wspólnym gospodarstwie domowym z dwójką pełnoletnich dzieci, posiada dom o powierzchni 378 m², jest współwłaścicielem gospodarstwa rolnego o powierzchni 50 ha, z którego osiąga dochód w wysokości 30 000 zł. Wprawdzie z oświadczenia majątkowego powoda nie wynikało, czy jest to dochód roczny czy też miesięczny, ale zdaniem Sądu Apelacyjnego z uwagi na skalę prowadzonej działalności, w tym wysokość udzielonych mu kredytów i wielkość gospodarstwa rolnego, jest to dochód w skali miesiąca. W tej sytuacji kwota opłaty sądowej od skargi kasacyjnej, od której powód nie został zwolniony, stanowi zaledwie 1/15 część miesięcznego dochodu powoda.

W zażaleniu powód zaskarżył postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 13 kwietnia 2022 r. w całości. Zarzucił naruszenie prawa procesowego, tj. art. 130² § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 112 ust. 3 u.k.s.c. przez błędne przyjęcie, iż wydanie postanowienia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd drugiej instancji i brak opłaty w tygodniowym terminie przewidzianym do opłacenia pisma, biegnącym od dnia doręczenia stronie wskazanego postanowienia skutkuje

koniecznością odrzucenia skargi kasacyjnej, w sytuacji gdy prawidłowa wykładnia tych przepisów powinna prowadzić w takim przypadku do zastosowania procedury przewidzianej w art. 130² § 1 i 2 k.p.c.; art. 398⁶ § 2 k.p.c. przez jego błędne zastosowanie będące efektem niezastosowania art. 130² § 1 i 2 k.p.c. i błędnego przyjęcia, iż skarga kasacyjna nie została należycie opłacona przez powoda.

Jednocześnie powód na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. wniósł o rozpoznanie postanowienia Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 9 marca 2022 r., które miało wpływ na rozstrzygnięcie w przedmiocie odrzucenia skargi kasacyjnej, gdyż Sąd Apelacyjny: naruszył art. 100 i art. 102 ust. 1 u.k.s.c. przez oddalenie wniosku powoda o zwolnienie od kosztów sądowych ponad kwotę 2000 zł tytułem opłaty sądowej, w sytuacji gdy zachodziły podstawy do zwolnienia go od kosztów sądowych w całości; nie rozpoznał istoty sprawy, ponieważ jak wynika z treści tego postanowienia Sąd Apelacyjny rozstrzygnął w przedmiocie wniosku powoda o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej, a nie w przedmiocie wniosku powoda o zwolnienie od kosztów postępowania kasacyjnego w całości; naruszył art. 109 u.k.s.c., w sytuacji gdy wobec wątpliwości Sądu co do stanu majątkowego powoda, w szczególności co do jego dochodów, powinien był zarządzić stosowne dochodzenie celem wyjaśnienia, czy podany przez niego dochód jest dochodem osiąganym w skali miesiąca czy też roku. We wnioskach zażalenia domagał się uchylenia postanowienia Sądu Apelacyjnego z dnia 13 kwietnia 2022 r. oraz zmiany postanowienia tego Sądu z dnia 9 marca 2022 r. i zwolnienie go od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym w całości, ewentualnie uchylenia tego rozstrzygnięcia w zakresie odmowy zwolnienia od tych kosztów i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wniósł również o zasądzenie od strony powodowej kosztów procesu oraz kosztów zastępstwa adwokackiego z urzędu w postępowaniu zażaleniowym. W uzasadnieniu zwrócił uwagę, że w postępowaniu przed Sądem pierwszej i drugiej instancji był zwolniony od kosztów sądowych w całości i jego sytuacja finansowa nie uległa zmianie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie zasługiwały na uwzględnienie zarzuty oparte na naruszeniu art. 112 ust. 3 u.k.s.c. w zw. z art. 130² § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 398⁶ § 2 k.p.c.

W orzecznictwie zostało już wyjaśnione, że w razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez adwokata skargi kasacyjnej, od której - stosownie do wskazanej wartości przedmiotu zaskarżenia - pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c., odrzuca skargę kasacyjną na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2016 r. - zasada prawna - III CZP 82/17, OSNC 2017, nr 7-8, poz. 75, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 listopada 2019 r., V CZ 75/19 oraz z dnia 6 lutego 2020 r., IV CZ 76/19).

Zarzut naruszenia art. 100 i art. 102 ust. 1 u.k.s.c. wskutek nierozpoznania istoty sprawy, z tego względu, że Sąd Apelacyjny rozstrzygnął w przedmiocie wniosku powoda o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej, a nie w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów postępowania kasacyjnego w całości również nie mógł doprowadzić do zamierzonych przez skarżącego skutków prawnych. Wprawdzie Sąd drugiej instancji rzeczywiście skoncentrował się tylko na wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej od skargi kasacyjnej, ale też nie była widoczna potrzeba ponoszenia innych opłat sądowych, jak i wydatków w postępowaniu kasacyjnym, jednak niezależnie od tego, jak zostałby rozstrzygnięty ten wniosek co do innych kosztów sądowych niż opłata sądowa od skargi kasacyjnej, nie miałyby to wpływu na postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej.

Według ugruntowanego orzecznictwa, Sąd Najwyższy w postępowaniu wywołanym zażaleniem na postanowienie sądu drugiej instancji odrzucające środek zaskarżenia - na wniosek skarżącego - na podstawie art. 380 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c., poddaje kontroli wcześniejsze niezaskarżalne postanowienie tego sądu, jeżeli miało ono wpływ na rozstrzygnięcie sprawy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2018 r., II CZ 95/17 oraz powołane w uzasadnieniu orzecznictwo).

Zwolnienie od kosztów sądowych powinno być przyznawane w sytuacjach wyjątkowych, bowiem instytucja ta stanowi w istocie pomoc państwa dla osób, które

ze względu na szczególnie trudną sytuację materialną nie mogą ponieść tych kosztów bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Dlatego też ubiegający się o taką pomoc powinien w każdym przypadku poczynić oszczędności we własnych wydatkach do granic zabezpieczenia środków utrzymania dla siebie i rodziny, a dopiero gdy poczynione w ten sposób oszczędności okazały się niewystarczające może zwrócić się o pomoc państwa (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 lipca 2016 r., V CZ 34/16 i powołane w uzasadnieniu orzecznictwo). Co do zasady, wymóg uiszczenia kosztów sądowych nie może być uznany za ograniczenie prawa dostępu do sądu, które jest niezgodne z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (zob. przywołane w uzasadnieniu postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2021 r., II CZ 48/21 wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka).

Wprawdzie sąd drugiej instancji rozstrzygając o zwolnieniu od opłaty od skargi kasacyjnej nie jest związany wcześniejszymi postanowieniami zwalniającymi skarżącego od kosztów sądowych, jednak w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalilo się stanowisko, stosownie do którego, gdy na wcześniejszych etapach postępowania skarżący został zwolniony od kosztów sądowych, to odmowa udzielenia takiego zwolnienia w postępowaniu kasacyjnym wymaga stwierdzenia, że położenie finansowe i majątkowe strony uległo w jakimś zakresie polepszeniu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2016 r., IV CZ 45/16 oraz powołane w jego uzasadnieniu judykaty). W takim przypadku w postanowieniu o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych sąd powinien wykazać, że w zmienionej sytuacji majątkowej skarżący jest w stanie ponieść koszty postępowania (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2011 r., II CZ 12/11).

W niniejszej sprawie powód korzystał w postępowaniu przed Sądami obu instancji ze zwolnienia od kosztów sądowych w całości (por. postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 1 kwietnia 2020 r., k. 223, 660). Sąd Apelacyjny nie wyjaśnił na czym polegała poprawa sytuacji finansowej powoda w stosunku do tej, która zadecydowała o jego zwolnieniu od kosztów sądowych w całości. Poza tym, Sąd Apelacyjny, wbrew treści oświadczenia majątkowego powoda przyjął, że jego

dochód miesięczny wynosi 30 000 zł. Niezależnie od tego trzeba zauważyć, że postanowieniem z dnia 13 lipca 2022 r. Sąd Apelacyjny w Łodzi zwolnił powoda od kosztów sądowych w postępowaniu zażaleniowym w całości (k. 815).

W tych okolicznościach oddalenie wniosku powoda o zwolnienie od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej od skargi kasacyjnej w kwocie 2000 zł należy uznać za przedwczesne, a w konsekwencji bezzasadne było odrzucenie skargi kasacyjnej. Nie ma w tym wypadku znaczenia fakt, że powód dokonał wpłaty tej kwoty, skoro ta czynność procesowa z uwagi na uchybienie terminowi ustawowemu okazała się bezskuteczna, doprowadzając w swych skutkach do odrzucenia skargi kasacyjnej.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 394¹ § 3 k.p.c. w zw. z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił, zgodnie z art. 108 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 394¹ § 3 k.p.c., sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie wywołane wniesieniem skargi kasacyjnej.

[as]